

YEREL REFORM BULUŞMALARI-1

MERKEZİ İDARE VE YEREL YÖNETİMLER YETKİ PAYLAŞIMINDA İDARİ VE MALİ ÖZERKLİK

AYŞE KAŞIKIRIK

Forum bölümü ile, panelistlerimizin değerli konuşmalarının ardından bir tartışma ortamı ile günü tamamlamayı planlıyoruz. Öncelikle oturum başkanımız Sayın Prof. Dr. Hatice Kurtuluş hocamızı sahneye alıyoruz. Sayın Doç. Dr. Ulaş Bayraktar hocamız Mersin Üniversitesi'nden, Sayın Dr. Cuma Çiçek hocamız Fransa Araştırmaları Enstitüsü'nden ve Sayın Fikret Toksöz hocamız. Hepiniz hoş geldiniz. Hatice Hocam buyurun, söz sizin.

HATİCE KURTULUŞ

Sabahki kalabalığı azıcık kaybetmişiz, ama forum heyecanlı olur genellikle. Sabahki konuşmalarda değerli genel başkanımız bize iki tane soru ya da çerçeve kattı bu forumda konuşalım diye. Biz de kendi aramızda konuştuk. Fikret Hoca sabahki konuşmaları hem değerlendirecek hem de sayın başkanın katkısını nasıl açmamız gerektiği konusunda yorumlarda bulunacak.

Üç konuşmacımız var. Ben moderatörüm, ufak tefek katkı yapmak istiyorum ben de. Ahmet İsvan'ın bir kitabı var. Buraya gelen hemen hemen herkes okumuştur. Okumayanlara da tavsiye ediyorum. "Başkent Gölgesinde İstanbul" adlı, kendi belediye başkanlığı dönemini anlattığı bir otobiyografi aslında ama benim hayatımda okuduğum en iyi politik otobiyografilerden bir tanesi. Çünkü çok samimi. Çünkü genellikle başkanların, eski politikacıların -tırnak içinde söylüyorum- hani evlerine çekildiklerinde yaptıkları, kendilerini ne kadar iyi işler yapmış olduklarını anlattıkları otobiyografilerden değil de, aynı zamanda ne kadar zorluklar yaşadıklarını ve kendilerinin de o zorluklar içinde nasıl bazen çaresizce yapmak istedikleri şeyleri yapamadıklarını anlattığı da bir kitap aynı zamanda. Şimdi o kitabı öğrencilere bir otobiyografiden çok bir vesayet kitabı olarak da öneriyoruz. Yani kamu yönetimi öğrencilerine diyoruz ki bu kitabı okuyun, merkezin yerel üzerindeki vesayeti neymiş öğrenin diyoruz. Kitapta bir küçük anekdot var, kendisi Bülent Ecevit'in okul arkadaşı. Eşleri de arkadaş, çocukluk arkadaşları neredeyse ve çok yakınlar. Ahmet İsvan'ı politikaya sokan da Bülent Ecevit'in kendisi. Ahmet İsvan esasında daha muhafazakar, sağ tandanslı bir aileden geliyor ama CHP'de politika yapmaya başlaması okul arkadaşının ısrarıyla oluyor. Kitabında, "Ben gidip okul arkadaşımın ve tanıdığım maliye bakanımın kapısında üç gün yattım belediyenin parasını çıkarabilmek, belediyeye getirebilmek için" diyor. Mali özerkliği sabah konuştuk ve bunun aynı zamanda ne kadar politik bir şey olduğunu... Daha sonra da Milliyetçi Cephe (MC) dönemlerinde belediye başkanlığı yapan CHP'li, o toplumcu belediyecilik denen kısa bir dönemde yaşadığımız büyük deneyim, aslında kendi zamansal sınırları ile kendi kapsamı arasında büyük bir çelişki olan bir dönem. Çok geniş bir etkisi var Türkiye yerel yönetimlerine ama yerel demokrasi açısından Türkiye demokrasisinde çok kısa bir dönem. O dönem örneklerimiz bize bu konuda çok bilgi veriyor. Nelerle karşılaştık ve zaten sabah da sayın başkanın söylediği gibi geriye gidiyoruz. Oysa geriye gitmek doğanın varoluşuna aykırı!

Bir şey daha söylemek istiyorum. 80 darbesi ile toplumcu belediyecilik yerle bir edildi ve bir daha yeniden canlanması çok uzun süre aldı. Neredeyse 80'lerin sonlarında tekrar sosyal demokratlar birkaç şehri ele geçirene kadar sürdü onun etkisi ama bizden sonra mesela 1981'de Thatcher döneminde bunu Londra yaşıyor. Londra'nın o zamanki kent konseyi çok

güçlü bir kurum. Londra'da o zaman metropoliten kent konseyleri var ve onun başında da İşçi Partisi'nden Wingston var ve Thatcher'ın hayatını zindan ediyorlar. En sonunda 1986'da Thatcher bu konseyleri kapatıyor. Yani büyük şehirlerin, metropoliten kentlerin kent konseylerini kapatarak ancak engelleyebiliyor. Kent konseyleri mesela özelleştirmeleri engelliyorlar. Kente yapılacak müdahaleleri engelliyorlar. Dünyada örnekler var. Olaylara böyle baktığımızda geriye doğru gidiyoruz. Bu doğanın kurallarına aykırı bir şeyse değişmesi de kolay demektir. Yani bir şey doğasına aykırıysa onun değişmesi için bizim daha çok umudumuz var demektir. Çünkü zaman bizden yanadır. Bunu belirtmek istedim ve ilk sözü dilerseniz hemen Fikret Toksöz'e veriyorum, buyurun hocam.

FİKRET TOKSÖZ

Teşekkür ederim... Merhaba... O dönemde Vedat Dalokay Ankara'da belediye başkanıydı. Ben de Ankara Belediyesi'nde çalışıyordum. Vedat Dalokay, mali yardım almak için o dönemin Maliye Bakanı Bilgehan'la tavlama maçı yaptı. Vedat Dalokay çok esprili, çok konuşkan bir adamdı. Her seferinde onu kafese alır ve hep bütün oyunları kazanırdı. Böylece birazcık para alırdı. Nereden nereye geldik! Bunu göstermesi bakımından bu ilginç bir anı diye söyledim. Sabahki oturumu dinleyince, bizim bu girişimimizin amacını düşündüm. İstikrar amacı var. Bir tanesi mevcut sosyal demokrat belediyelerin uygulamalarını iyileştirmek, iyileştirmesine yardımcı olmak, daha doğrusu. İkincisi ise geleceği inşa etmek. Bu ikisini birbirini tamamlayan bir süreç olarak görüyorum.

Şimdi belediye uygulamalarını iyileştirmek için ne yapacağız? Sabahki konuşmalarda bunun ipuçları vardı zaten... Her şeyden önce şunu görmek lazım, bu özerkliği hak etmek gerekiyor. Hak etmezsek, işte böyle kayyım gelince Diyarbakır gibi en örgütlü şehirde bile kimse sesini çıkarmıyor. Peki bunun için ne yapmak gerekiyor? Örnek, sabahki oturumda belediye gelirlerinin yüzde 20'sinin yerelden, yüzde 80'inin merkezi hükümetten geldiği açıklanmıştı. Bizim yaptığımız çalışmalarda gördük ki belediyeler kendi gelirlerini toplamıyorlar. O yüzde 20'yi de toplamıyorlar. Örneğin bir büyük yatırımlar yapıyorlar, harcamalara katılma payı, eskiden değerlendirme resmi denen bir şey var, bunu hiç kimse uygulamıyor. Kira gelirlerini bile toplamıyorlar. Dolayısıyla, belediyeler bunları toplamalı, ikincisi tasarruf yapmalı. Bu tasarruf da milli arabadan kendi odasındaki mobilyaya kadar her şeyiyle tasarruf olmalı ve örnek olmalı. Ancak bundan daha önemlisi, belediyelerimizin özerkliği hak etmesi için üç alanda mutlaka adım atması gerekiyor. Birincisi hesap verebilirdik, ikincisi katılım, üçüncüsü şeffaflık... Bizim belediyelerimizde bunu görebiliyor muyuz? Yapılıyormuş gibi ama yapıldığını görmüyoruz. Kent konseylerine bakalım. Hangisi ne kadar çalışıyor? Bu çalışmalar ne kadar etkili? Belli değil... Yerel Reform Girişimi'nin amacı eskiden de gelen başarılarla şimdiki hataları da göz önüne sererek korkusuzca ama kırmadan her şeyi açıkça söylemek olmalı. Dolayısıyla bunları açıkça ifade etmek ve bunları belediyelerden istemek durumundayız.

İkincisi, bunları söylemek kolay tabii, peki bunları yapabilir miyiz? Sabahleyin Burhan Hoca gayet iyi ifade etti. Bu merkezîyetçi kültür hepimizde var. Ailemizde var. Benim çeşitli toplantılarda verdiğim kendimden bir örnek var mesela. Kızım küçüktü, bir oyuncak almak istiyordu. Biz de ona diyorduk ki hep, "Ay başında"... O ay başı bir türlü gelmiyordu. Çünkü o sırada onun geleceğini düşünerek arsa almıştık. O arsa ileride onun üniversite eğitimine yardımcı olacak, fakat beş yaşındaki çocuğa bunu nasıl anlatırsın? Bir türlü söyleyemedik. Sonunda "Niye almıyorsunuz?" diye sorduğunda ben de böyle utana sıkıla, "Kızım bir arsa aldık" dedim. Bana sorusu şuydu; "Benim niye haberim yok?" İşte bu merkezîyetçi kültür yıkmak son derece zor. Belediyelerimize bakıyoruz, belediyelerimizde de merkezîyetçi kültür devam ediyor. Biz maksimumdayız ama ne yazık ki dünyada da gidip yerel yönetimlere ya da yerel özerliğe doğru değil, merkezîyetçiliğe doğru. OECD'nin bu sene eylül ayında yayınladığı bir araştırma var, hükümetlere duyulan güven üzerine. Bu araştırmaya göre, Avrupa'daki hükümetlere duyulan güven ortalaması yüzde 39. Bu araştırmada Türkiye, Amerika yok. Bu araştırma da gösteriyor ki, Balkan ve Baltık ülkelerinde bile yüzde 50'nin

üstünde hükümete güvenmiyor insanlar. Bunun sonucu ne oluyor? Sağ otoriter ve merkeziyetçiliğe gidiş ortaya çıkıyor. Tabii bunu destekleyen şeyler de var. Nedir bunlar? İşte Covid gibi, iklim değişikliği gibi, bilişim teknolojisindeki gelişmeler gibi, doğal afetler gibi, terörle mücadele gibi, ekonomik kriz gibi nedenler bunu destekliyor. Bunları göz önüne almalıyız. Ve yeni bir inşa yaparken, biz bu Avrupa Özerklik Şartı'nı (aslında 1980'lerde kalan bir şey) daha ileri bir şeye doğru taşımamız gerekir.

Sabahki oturumda Buğra Bey bir soru sordu; "Yerelleşme muhtarlığa kadar mı gidecek yoksa daha ileriye mi gidecek, buna bakmamız lazım" dedi. Gerçekten bu soru dünyada da tartışılıyor. İngiltere'de Muhafazakar Parti'nin uyguladığı bir şey var. David Cameron başbakanken şunu söylüyordu, "Eskiden İngiltere deyince Londra, Birmingham, Manchester falan akla geliyordu, şimdi hiçbirisi yok. Sadece Londra akla geliyor. Dolayısıyla ne yapmamız lazım? Bu göçü durdurmamız lazım ve aşağı doğru bir şeyler yapmamız lazım. Yetkiyi topluma vereceğiz. Yerel yönetime de değil, yetkiyi topluma verecek girişimde bulunacağız" diyor. Bu da şunu gösteriyor. Artık formel yapılar da giderek yıpranıyor. Avrupa Birliği'nde yapılan bu araştırmada ilginç bir sonuç da var. O da şu; belediyelere olan güven yüzde 45, yani ortalamanın üstünde. Bunun nedeni şu; çünkü belediyeler daha demokratik, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir durumda. Dolayısıyla, halkın değerlendirmesinde belediyeler daha üst planda yer alıyor.

Sabahleyin sayın başkanımız bu konuda iki öneride bulundu. Gerçekten ikisini de çok önemli buluyorum. Ancak bunun için herhalde bir özel çalışma yürütmek gerekiyor. Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Danıştay kararları karşısında özerklik nasıl gözüküyor? Bu konuda bir çalışma yapmak gerekiyor ki ondan sonra başta anayasa olmak üzere geleceğin inşasında neyi nasıl değiştireceğiz görebilelim. Bu 127. madde için öneri hazırlamamız gerekiyor. Bunu şimdiden tartışmaya başlamamız gerekiyor diye düşünüyorum.

Ben yaptığım konuşmayı değiştirmek zorunda kaldım. Kusura bakmayın. Çünkü buradaki sorular çok ilginçti. Gerçekten oturum çok iç açıcı oldu. Peki geleceği inşa ederken, önümüzde örnek alabileceğimiz neler var? Bir tanesi 1921 Anayasası... 1921 Anayasası'nda yerel yönetimlere tanınan özerklik, bunu bir daha düşünmemiz gerekiyor ikincisi. 2005'te idari reform yapılırken, çıkarılan kamu yönetimi kanun tasarısı var, Sayın Cumhurbaşkanı veto etmişti. O kanunda merkezi yönetimle yerel yönetim yetkileri çok açık biçimde anlatılmıştı. Daha doğrusu merkezi yönetimin yetkileri kısıtlanmıştı ve sınırlanmıştı. "Bunun dışında kalanlar..." deniyordu. Sayın hocamın sabahleyin söylediği "...genel yetki içinde belediyeler tarafından yapılacak" denmişti. "Genel yetki" deyince bir şey daha söylemek durumundayım. Bir 1930 sayılı Kanun'da yerel yetki maddesi vardı. Yani cumhuriyeti kuranlar bunu düşünmüşler. "Merkezi hükümetin yapmadığı mahalli ve müşterek ölçekteki hizmetleri belediyeler yapabilir" deniyordu. Bu hüküm 2005'te aynen Belediye Kanunu'na kondu. Fakat Sayın Cumhurbaşkanı o zaman bunu veto etti. Şimdi bu kreş ve anaokulu meselesini tartışıyoruz. Bunun sebebi bu yetkilerin açıkça belirlenmemiş olmasından kaynaklanıyor ve tabii ki burada belediye çok haklı. Ayrıca demokratik bir baskı da var. Buradan bir örnek vermek istiyorum. Demokratik baskı deyince ne demek istediğimi anlatmak için. Dılan zamanında İstek Vakfı bünyesinde İstek Okulları kurulmuştu. Hatırlıyorsunuz hala bu okullar faaliyetine devam ediyor ve belediyenin malları üzerine kurulu. Bu okulların hepsinin sahibi belediye. O zaman sayın başkan dava açtı. Danıştay bu kararda belediyeyi haklı buldu ve İstek Vakfı'nın kullandığı bütün arazilerin tekrar belediyeye devrini istedi. Ama belediye bunu yapamadı. Çünkü o dönemde İstek Vakfı'nda 10 bin kişi okuyordu. Bunların riskini göze alamadı. Şimdi de herhalde 30 bin kişi okuyor. İstanbul'daki okullarda bunun riskini alacaklarını pek sanmıyorum. Ben burada kesiyorum, eğer daha sonra sorular olursa, yanıt vermeye çalışacağım.

HATİCE KURTULUŞ

Çok teşekkürler hocam sabahki oturumlarda iki önemli soru vardı, onlara da cevap verdi Fikret Hoca. Tabii orada bir şeye değinmek lazım, sözü Ulaş'a vermeden önce... Şimdi kayyım ve özerklik meselesine de değineceğiz ve buna biraz genişleterek değineceğiz. Türkiye'nin çok temel bir meselesi ve güncel bir mesele olduğu için kayyımlar meselesi, toplantının tamamen oraya odaklanmasını istemiyoruz. Çünkü kayyıma daha geniş bir çerçeveden bakacağız. Yani şu son örneklerden daha büyük bir çerçevesi var ve son örneklerin kendilerine göre yani kayyımların atanabilmesi ve bir dirençle karşılaşmaması, daha doğrusu bir düzeyde direnç olması diyelim, onun nedenlerine de biraz gireceğiz. "Neden insanlar kendi seçtikleri belediye başkanları ve meclislere el konulduğunda -tırnak içinde söylüyorum, onların iradesine el konulduğunda- kendi iradelerine yeterince sahip çıkmıyor?" diye bir soru soruyoruz. O sorunun arkasındakilere bakmak gerekiyor. Yani o iradenin nasıl oluştuğuna bakmak için daha gerilere gitmek gerekiyor. O nedenle biz onu biraz genişleterek ele alacağız ve sözü ben tam burada Ulaş'a vereceğim.